

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΙΡΑ Α, ΑΡ. 5

Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ΘΡ. ΣΤΑΥΡΟΥ, Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΑ, ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ, ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ 5^η ΚΑΙ 6^η ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΩΤΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ
ΜΕ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1974

Εικόνες : Όρεστης Κανέλλης.

Τσιγχογραφίες : Εύαγ. Χαλκιάπουλος, Άγ. Μάρκου 14, Άθήνα.

ΣΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

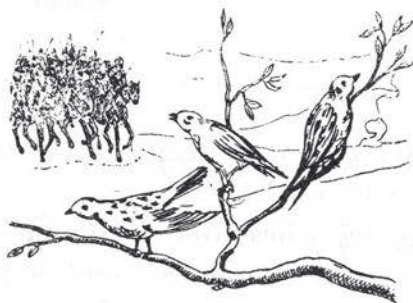
Τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ μάθῃς καλύτερα τὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, πὸν εἶναι ἡ γλῶσσα σου ἢ μητρικὴ. Θὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ καταλαβαίνῃς βαδύτερα ὅ,τι λέγεται καὶ γράφεται σ' αὐτὴ καὶ νὰ τὴ μιλήσῃς ὁ ἴδιος καὶ νὰ τὴ γράφῃς σωστότερα.

Βέβαια, ἀφοῦ εἶναι ἡ μητρικὴ σου γλῶσσα, τὴν ξέρεις ἀρκετά, ἀλλὰ πρέπει νὰ προχωρήσῃς ἀκόμη περισσότερον. "Ὅλοι οἱ "Ἕλληνες ἐλληνικὰ μιλοῦμε, ἀλλὰ, ὅπως ξέρεις, ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ὑπάρχουν μερικὲς διαφορῆς. "Ἔτσι λ.χ. τὸ νὰ σοῦ πῶ τὸ λένε σὲ μερικὰ μέρη νὰ σὲ πῶ. "Ὅπως ὅμως πάνω ἀπὸ τὸν τόπο ὅπου γεννήθῃς ὁ καθένας μας, πάνω ἀπὸ τὴ μικρὴ ἰδιαιτέρη πατρίδα τοῦ καθενός μας, ὑπάρχει ἡ κοινὴ μεγάλη Πατρίδα μας, ἡ Ἑλλάδα, ἔτσι πάνω ἀπὸ τὶς τοπικὲς γλωσσικὲς διαφορῆς ὑπάρχει ἡ ἐθνικὴ νεοελληνικὴ μας γλῶσσα, ἡ κοινὴ δημοτικὴ καὶ ὅσο ὠραῖα καὶ ἂν εἶναι τὰ ἑλληνικά, ὅπως τὰ μιλεῖ ὁ καθένας μας στὴν ἰδιαιτέρη του πατρίδα, πρέπει ὅλοι μας—Βορειοελλαδίτες, Θεσσαλοὶ, Στερεοελλαδίτες, Μοραῖτες καὶ νησιῶτες—νὰ ξέρουμε, νὰ μιλοῦμε καὶ νὰ γράφουμε σωστὰ τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς δεσμοὺς πὸν μᾶς ἐνώνουν ἐθνικά. Αὐτὴ εἶναι ἡ γλῶσσα πὸν καθιερώθῃς ἀπὸ τὴ λογοτεχνία μας πολλῆς δεκαετίας τώρα καὶ εἶναι πολὺτιμο στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Τὴ μητρικὴ του γλῶσσα ὁ καθένας τὴ μαθαίνει φυσικὰ, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται πὸς τὰ φαινόμενά της ἀκολουθοῦν κάποιους κανόνες πὸν τὰ κυβεροῦν. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν τέτοιοι κανόνες, πὸν βγαίνουν μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ γλῶσσα, ὑπάρχει ἡ γραμματικὴ τῆς γλώσσας αὐτῆς. Αὐτὴν τὴ γραμματικὴ πρέπει νὰ τὴ μάθῃς. Τότε θὰ μεταχειρίζεσαι τὴ γλῶσσα σου μὲ περισσότερη σταθερότητα, μὲ μεγαλύτερη ἀσφάλεια γιὰ τὴν ὀρθότητα ἐκείνων πὸν λὲς καὶ γράφεις.

"Ἐπειτα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κοινὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, τὴν κοινὴ δημοτικὴ, πὸν τὴ μιλοῦμε καὶ τὴ γράφουμε, ὑπάρχει καὶ ἡ νεοελ-

1.- Ο ΔΙΑΚΟΣ

Τρία πουλάκια κάθονται ψηλά στη Χαλκώματα·
τό 'να τηρᾶ τὴ Λιβαδειά καὶ τ' ἄλλο τὸ Ζιτοῦνι·
τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο, μοιρολογᾷ καὶ λέει :
« Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σάν καλιακούδα·
μὴν ὁ Καλύβας ἔρχεται, μὴν ὁ Λεβεντογιάννης ; »
— « Οὔτ' ὁ Καλύβας ἔρχεται οὔτ' ὁ Λεβεντογιάννης,
'Ομῆρ - Βριόνης πλάκωσε μὲ δεκοχτῶ χιλιάδες. »

Ὁ Διάκος σάν τ' ἀγροίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
Ψιτὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει :
« Τὸν ταΐφά μου σήκωσε, μάσε τὰ παλικάρια,
δῶς' τους μπαρούτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τίς χοῦφτες·
γρήγορα καὶ νὰ πιάσωμε κάτω στὴν Ἰλαμάννα,
πού 'ναι ταμπούρια δυνατὰ κι ὁμορφα μετερίζια. »

Παίρνουνε τ' ἀλαφριά σπαθιά καὶ τὰ βαριά τουφέκια,
στὴν Ἰλαμάννα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.
« Καρδιά, παιδιὰ μου », φώναξε, « παιδιὰ, μὴ φοβηθῆτε·
σταθῆτε ἀντρεῖα σάν Ἕλληνες καὶ σὰ Γραικοὶ σταθῆτε. »

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λέξεις καὶ φράσεις. Χαλκομάτα χωρῶ κοντά στήν Ἀμφισσα.—Ζιτούνι παλιά ὀνομασία τῆς Λαμίας.—καλιακούδα ἀρπαχτικό πουλί κατάμαυρο (τὸ ἴδιο μὲ τὴν κάρια ἢ κάργα).—Καλίβας, λεβεντογιάννης ὀπλαρχηγὸ τοῦ Διάκου.—Ὁμιερ-Βριόνης ὁ Τουρκαλβανὸς στρατηγὸς ποὺ χτύπησε τὸ Διάκο στήν Ἀλαμάνα.—(ἀ)γροικῶ ἀκούω.—τὸν πρῶτο του τὸ πρωτοπαλικάρο του.—ταϊφάς (λ. ξένη) συντροφιά, παρέα· ἐδῶ: στρατός.—Ἀλαμάνα ὁ Σπερχεῖος ποταμὸς.—ταμπούρι (λ. ξένη) χαράκωμα, ὀχύρωμα.—μετερίζι (λ. ξένη) πρόχομα.—Γραικοὶ παλαιότατη ὀνομασία τῶν Ἑλλήνων, ποὺ σσηνηζόταν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Περιεχόμενο. α) Σὰν τί ψάχνουν νὰ δοῦν τὰ τρία πουλάκια τοῦ τραγουδιοῦ; Ποιά εἶδηση φέρνει τὸ τρίτο πουλάκι;—β) Τί κάνει ὁ Διάκος καὶ τί προστάζει, ὅταν ἀκούη τὴν εἶδηση;—γ) Τί κάνουν ἀμέσως ἔπειτα τὰ παλικάρια τοῦ Διάκου; Τί τοὺς λέει ὁ Διάκος γιὰ νὰ τοὺς δώση θάρρος;

Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Ι Κ Η

1. α) Ἡ λέξις *παιδί* φανερώνει π ρ ὀ σ ω π ο, ἡ λέξις *καλιακούδα* φανερώνει ζ ὠ ο, ἡ λέξις *σπαθί* φανερώνει π ρ ἄ γ μ α. Οἱ λέξεις αὐτὲς ὀνομάζονται **οὐσιαστικά**.

β) Τὸ οὐσιαστικὸ *λεβεντογιάννης* φανερώνει ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο· τὸ οὐσιαστικὸ *λιβαδεῖα* φανερώνει ὀρισμένη πόλη. Τέτοια οὐσιαστικά ὀνομάζονται **κύρια οὐσιαστικά** ἢ **κύρια ὀνόματα**.

γ) Τὸ οὐσιαστικὸ *παλικάρι* δὲν εἶναι κύριο ὄνομα· εἶναι **κοινόν**, γιὰ τὴν φανερώνει ὅλα τὰ οὐσιαστικά ποὺ ἀνήκουν στὸ ἴδιο εἶδος. Ἔτσι καὶ τὰ οὐσιαστικά *φωνή*, *σπαθί* κτλ.

2. Τὸ τραγοῦδι λέει: «*βαριά τουφέκια*»· ἐδῶ ἡ λέξις *βαριά* δείχνει τί λογῆς εἶναι τὰ τουφέκια. Ἐπίσης λέει: «*ψιλή φωνή*»· κι ἐδῶ ἡ λέξις *ψιλή* δείχνει τί λογῆς εἶναι ἡ φωνή. Τέτοιες λέξεις ποὺ δείχνουν τί λογῆς εἶναι τὰ οὐσιαστικά, ὀνομάζονται **ἐπίθετα**.

3. Τὸ τραγοῦδι λέει: «*τρία πουλάκια*»· ἡ λέξις *τρία* φανερώνει ἀριθμὸ. Ἡ λέξις *τρίτο* δείχνει τὴ σειρά. Τέτοιες λέξεις ὀνομάζονται **ἀριθμητικά**.

4. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά ἢ τὰ ἐπίθετα μπαίνουν πολλὲς φορὲς μερικὲς λεξοῦλες: ὁ Διάκος, ἡ καλιακούδα, τὸ πουλί, τὰ παλικάρια, τὶς χουφτες κτλ. Οἱ λεξοῦλες αὐτὲς ὀνομάζονται **ἄρθρα**.

Ε Φ Α Ρ Μ Ο Γ Η

Ἄσκηση (προφορική).—α) Ποιὲς λέξεις ὀνομάζονται οὐσιαστικά; Ποιά οὐσιαστικά ὀνομάζονται κύρια καὶ ποιὰ κοινά; Ποιὲς λέξεις ὀνομάζονται ἐπίθετα, ἀριθμητικά καὶ ἄρθρα;—β) Νὰ βρῆς ὅλα τὰ οὐσιαστικά, τὰ ἐπίθετα καὶ τὰ ἄρθρα ποὺ βρίσκονται στὸ τραγοῦδι. Ἀπὸ τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ποιὰ εἶναι κύρια καὶ ποιὰ εἶναι κοινά;

Γύμνασμα (γραπτό). Γράψε ἀπὸ 5 οὐσιαστικά (μαζὶ μὲ τὰ ἄρθρα τους) ποὺ νὰ φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα καὶ πράγματα. Γράψε δίπλα τους ἀπὸ ἓνα ἐπίθετο ποὺ νὰ ταιριάζη.

Γύμνασμα (γραπτό). Συμπλήρωσε τὶς παρακάτω φράσεις μὲ τὶς λέξεις ποὺ λείπουν: Ὁ χρόνος ἔχει—μήνες. Ἡ ἑβδομάδα ἔχει—μέρες. Ἡ ὥρα ἔχει—πρώτα λεπτά. Ὁ Ἰανουάριος εἶναι ὁ πρῶτος μῆνας τοῦ χρόνου, ὁ Φεβρουάριος εἶναι—καὶ ὁ Μάρτιος—.

2.— ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΑΚΙΑ

Πηγαίνουν πάνω κάτω στο περιβολάκι και σπέρνουν και αυτά, όπως ο πατέρας τους κάτω στα μεγάλα χωράφια, με τὸ τραγούδι στὰ χεῖλη:

*Νὰ σᾶς δείξω πῶς τὸ σπέρνει,
τὸ σιτά—τὸ σιτάρι ὁ γεωργός!*

Καὶ χώνουν τάχα τὰ χεράκια τους στὸ ταγαράκι τους, καὶ σκορπίζουν τάχα ἐδῶ κι ἐκεῖ τὸν εὐλογημένο σπόρο. Ἐπειτα χτυποῦν τὰ πόδι'α τους στὴ γῆ καὶ ξαναρχίζουν:

Νὰ σᾶς δείξω πῶς τὸ σπέ...

—“Ὅχι! Πάλι τὸ ξεχάσατε; Φωνάζει ἡ μητέρα.

Συλλογίζεται γιὰ λίγο ὁ Φώτης κι ἔπειτα χαμογελαῖ χαρούμενος:

Νὰ σᾶς πῶ πῶς τὸ ποτίζει...

Ἡ Φλωρίτσα τὸν κοιτάζει κατάματα, κι ἔπειτα παίρνει τὸ τραγούδι καὶ λέει κι αὐτὴ μαζί του:

Νὰ σᾶς πῶ πῶς τὸ ποτίζει τὸ σιτά—τὸ σιτάρι ὁ γεωργός!

Καὶ κουνοῦν μπρὸς πίσω τὰ χέρια τους, ὅλο καὶ μὲ περισσότερη φόρα, κι ἔπειτα στέκουν λαχανιασμένα.

— Τώρα, μανούλα;

— Πῶς τὸ σκαλίζει. Πάρτε ἄρα κι ἓνα σκαλιστηράκι, γιὰ νὰ σκαλίσετε!

Καὶ γονατισμένα τὰ μικρὰ σκαλίζουν τὸ χῶμα καὶ τραγουδοῦν.

— Ἐπειτα τί κάνει, μανούλα;

— Τὸ μαζεύει.

Καὶ σκύβουν τότε καὶ σηκώνονται μὲ γεμάτες τάχα τὶς χούφτες, καὶ γεμίζει πιά ἀπὸ σιτάρια ἢ ποδίτσα τῆς Φλωρίτσας. Τὸ θυμᾶται τώρα καὶ τὸ παρακάτω ὁ Φώτης καὶ συνεχίζει θαρρετά:

Νὰ σᾶς πῶ πῶς τ' ἄλωνίζει τὸ σιτά—τὸ σιτάρι ὁ γεωργός!

Κι ἀμέσως τρέχουν καὶ τὰ δυὸ τρελὰ καὶ κάνουν κύκλους σὰ μικρὰ ὀρμητικὰ ἀλογάκια ποὺ ἄλωνίζουν τὸ γέννημα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λέξεις και φράσεις. *ταγαράκι* σακουλάκι.— *παίρνω* τὸ τραγούδι ἀρχίζω κι ἐγὼ τὸ τραγούδι.— *λαχανιάζω* ἀνασαινω δύσκολα ὕστερ' ἀπὸ τρέξιμο, ἀνήφορο κτλ.— *συνερίζω* λέω τὴ συνέχεια, ἐξακολουθῶ.

Περιεχόμενο. Τὸ παιχνίδι τῶν δύο ἀδερφῶν εἶναι μίμηση ἐργασίας τῶν μεγάλων. Ξέρεις ἄλλα τέτοια παιχνίδια;

Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Ι Κ Η

1. Ἡ ἱστορία τοῦ σημερινοῦ μαθήματος μιλεῖ γιὰ τὸ γεωργό, γιὰ δυὸ ἀδέρφια καὶ γιὰ τὴ μητέρα τους. Ἄν μᾶς ἔλεγε μόνο τὰ οὐσιαστικά *γεωργός, Φώτης, Φλωρίσα, μητέρα*, θὰ καταλαβαίναμε πὼς γίνεται λόγος γιὰ αὐτούς, δὲ θὰ ξέραμε ὅμως τί κάνουν ἢ τί τοὺς συμβαίνει.—Γιὰ νὰ μᾶς δώση νὰ τὸ καταλάβωμε αὐτό, ἡ ἱστορία μεταχειρίζεται **ρήματα**. Μᾶς λέει γιὰ τὸ γεωργό: *σπέρνει, ποτίζει, σκαλίζει, μαζεύει, ἀλωνίζει*. Γιὰ τὰ παιδιά: *σπέρνουν, ποτίζουν, σκαλίζουν, μαζεύουν, ἀλωνίζουν* καὶ ἀκόμη: *χώνουν, χτυποῦν, ξαναρχίζουν, κουνοῦν, στέκουν, τραγουδοῦν, σκῦθουν, σηκώνονται, τρέχουν*. Γιὰ τὴ μητέρα: *φωνάζει*. Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις εἶναι **ρήματα**.

2. Ἄν πάλι θέλωμε νὰ ποῦμε πὼς τὸ πότισμα καὶ τὶς ἄλλες δουλειὲς τὶς κάνει ὁ γεωργός τώρα ἢ κάθε τόσο, βάζομε τὰ ρήματα στὸν **ένεστώτα** καὶ λέμε: *ποτίζει, σκαλίζει, μαζεύει, ἀλωνίζει*.

Ἄν θέλωμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ γεωργός τὶς δουλειὲς αὐτὲς τὶς ἔκαμε, πὼς τὶς τέλειωσε, θὰ βάλωμε τὰ ρήματα στὸν **ἀόριστο** καὶ θὰ ποῦμε: *πότισε, σκάλισε, μάζεψε, ἀλώνισε*.

Λέμε: ὁ γεωργός *ἀλωνίζει*. Γιὰ τὸ ἀλώνισμα ποὺ κάνουν τὰ παιδιά, θὰ λέγαμε: *ἀλωνίζουν*. Ὁ ἀλλάξομε δηλαδὴ μόνο τὴν **κατάληξη**, τὸ *-ει* θὰ τὸ κάμωμε *-ουν*, τὸ **θέμα** ὅμως *ἀλωνιζ-* μένει τὸ ἴδιο.

Καὶ στὸν **ἀόριστο** θὰ ποῦμε: ὁ γεωργός *ἀλώνισε*, τὰ παιδιά *ἀλώνισαν*. Δηλ. πάλι μόνο τὴν κατάληξη θ' ἀλλάξομε, ἐνῶ τὸ θέμα *ἀλωνισ-* μένει τὸ ἴδιο.

Παρατηροῦμε πὼς ἄλλο εἶναι τὸ θέμα γιὰ τὸν ἐνεστώτα καὶ ἄλλο γιὰ τὸν ἀόριστο. Αὐτὸ γίνεται σὲ ὅλα τὰ ρήματα. Κάθε ρῆμα ἔχει ἓνα **ένεστωτικό** θέμα κι ἓνα **ἀοριστικό**.

Ε Φ Λ Ρ Μ Ο Γ Η

Ἄσκηση. Μεταχειρίσου ρήματα γιὰ νὰ πῆς τὶς δουλειὲς ποὺ κάνει ὁ ναύτης (π.χ. *ἀρμενίζει, ταξιδεύει* κτλ.), ὁ βοσκός, ὁ ψωμάς. Βάλε αὐτὰ τὰ ρήματα στὸν πληθυντικό· τί κάνουν οἱ ναῦτες, οἱ βοσκοί, οἱ ψωμάδες;

Στὸν ἀόριστο· τί ἔκαμε ὁ ναύτης κτλ.; Τί ἔκαμαν οἱ ναῦτες κτλ.;

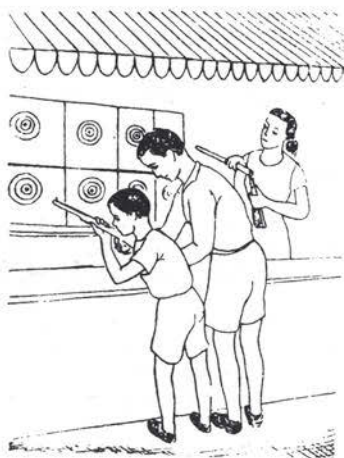
Γύμνασμα. 1) Γράψε 5 ρήματα, γιὰ νὰ δείξεις τί κάνει ἓνα παιδί ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ ξυπνήσῃ ὥσπου νὰ πάη στὸ σχολεῖο.

2) Βάλε αὐτὰ τὰ ρήματα στὸν πληθυντικό τοῦ ἐνεστώτα, στὸν ἐνικό καὶ στὸν πληθυντικό τοῦ ἀορίστου, χωρίζοντας μὲ μιὰ γραμμούλα τὸ θέμα ἀπὸ τὶς κατάληξεις.

Ε Π Α Ν Α Λ Η Ψ Η

Γύμνασμα. Ψάξε στὸ κείμενο τῆς ἀντικρινῆς σελίδας γιὰ νὰ βρῆς καὶ νὰ γράψῃς: 1) τὶς λέξεις ποὺ εἶναι κύρια ὀνόματα, 2) τὰ οὐσιαστικά ποὺ φανερόνουν πρόσωπα, 3) τὰ οὐσιαστικά ποὺ φανερόνουν ζῶα, 4) τὰ οὐσιαστικά ποὺ φανερόνουν πράγματα, 5) δύο ἐπίθετα.

3.- ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ

Βιολιά, φουσαρμόνικες άκούονται άπό κάθε γωνιά· οί πωλητές διαλαλούν την πρματέια τους και οί καμπάνες τής έκκλησιās χτυπούν χαρμόσυνα. Ο Βαγγέλης βγαίνοντας άπό την τέντα κάποιου μάγου άνταμώνει τόν Κώστα και τόν Λάμπρο.

— Στους μάγους πās τώρα; Τόν ρώτησαν έκείνοι χαμογελώντας.

— Περώνοντας άπ' έξω αισθάνθηκα την περιέργεια νά δώ τί είναι.

— Είσαι εύχαριστημένος;

— Μπά! Χαμένα χρήματα.

Τώρα ό Κωστής και ό Λάμπρος προχωρούν για τή μεγάλη ρόδα πού γυρίζοντας άδιάκοπα πότε σε πάει ψηλά ψηλά και πότε σε κατεβάζει κάτω κάτω και όλο σε κάνει νά τρέμης και νά γελάς. Ο Βαγγέλης πάει για τούς στόχους. Ο μικρούλης Φώτης έκεί κοντά χαζεύει πλάι στή μητέρα του.

— Μητέρα, ό Βαγγέλης! Νά ό Βαγγέλης!

— Ποϋ πās, Βαγγελάκη; ρωτᾶ ή κυρα-Μαρία.

— Στή σκοποβολή, νά ρίξω στό σημάδι.

— Θέλω κι έγώ, κι έγώ! παρακαλεϊ ό Φώτης.

-- Είσαι μικρός έσύ, δέν μπορείς άκόμη.

-- "Οχι, όχι, θέλω. Έμένα αυτό μου άρέσει, έπιμένει αυτός.

— Σά σού άρέσει, πᾶμε. Μονάχα νά μήν κλαίς, βμα δέν τᾶ καταφέρης.

— "Οχι, δέ θᾶ κλαίω, θᾶ τᾶ καταφέρω.

Ο Βαγγέλης τούς πάει στή «σκοποβολή». Ο Φώτης πάει νά δοκιμάση, μᾶ τᾶ καταφέρνει πολϋ ᾄσκημα. Είναι έτοιμος ν' άρχιση τᾶ κλάματα.

— Νά σε βοηθῆσω; τόν ρωτᾶ ό Βαγγέλης. Πιάνει τόν χεράκι τοϋ Φώτη, σημαδεϋει, και τραβοϋν τάχα μαζί. "Ω, χαρά!

— Μπράβο, μικρέ! λέει ένας άντρας πού στεκόταν έκείιδά.

— Κέρδισες! λέει και τόν κορίτσι πού έδινε τᾶ τουφέκια.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λέξεις και φράσεις. μάγος ἔδω: ἄνθρωπος πὺν κάνει διάφορα μαγικά παιχνίδια, ταχυδακτυλουργίες κτλ. γιὰ νὰ διασκεδάση τοὺς θεατές.—στόχος τὸ σημάδι πὺν σκοπεύει κανεὶς στὴ σκοποβολή· πάει γιὰ τοὺς στόχους πηγαίνει ἐκεῖ πὺν σημαδεύουν, δηλαδὴ στὴ σκοποβολή.

Περιεχόμενο. α) Τί μᾶς λένε οἱ δύο πρῶτες φράσεις τοῦ κειμένου γιὰ τὸ πανηγύρι τοῦ χωριοῦ; Τί ἀκοῦμε καὶ τί βλέπομε σ' αὐτό; — β) Ποιά πρόσωπα ἀναφέρονται στὴ διήγηση; Τί κάνει καὶ τί λείει τὸ καθένα; — γ) Διήγηση ἰδιαίτερα τί γίνεται μὲ τὸ μικρὸ Φῶτη στὴ σκοποβολή.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Στὸ κείμενο διαβάζομε: «τὸν ρώτησαν ἐκεῖνοι». Ἐδῶ βλέπομε ὅτι ἀντὶ νὰ πῆ τὸ Βαγγέλι ρώτησαν, λείει τὸ ν ρώτησαν· καὶ ἀντὶ νὰ πῆ ὁ Κωστὴς καὶ ὁ Λάμπρος λείει ἐκεῖνοι. Δηλαδὴ ἀντὶ γιὰ τὸ ὄνομα βάζομε **ἀντωνυμία**.

2. Στὸ κείμενο βρίσκονται ἀρκετὲς ἀντωνυμίες:

α) «θέλω κι ἐγώ»—«ἔσαι μικρὸς ἐσύ»—«ἐπιμένει αὐτός». Ἐδῶ ἔχομε τὶς ἀντωνυμίες ἐγώ, ἐσύ, αὐτός, πὺν λέγονται **προσωπικές**, γιὰτὶ δείχνουν τὰ **τρία πρόσωπα τοῦ λόγου**: α' πρόσωπο: ἐγώ, β' πρόσωπο: ἐσύ, γ' πρόσωπο: αὐτός.

β) «Ὁ ἄντρας πὺν στεκόταν ἐκεῖδιά». Ἐδῶ τὸ πὺν ἀναφέρεται στὴ λέξη ἄντρας.—Τὸ κορίτσι πὺν ἔδινε τὰ τουφεκία· ἔδῶ τὸ πὺν ἀναφέρεται στὴ λέξη κορίτσι. Τέτοιες ἀντωνυμίες πὺν ἀναφέρονται σὲ μιὰν ἄλλη λέξη λέγονται **ἀναφορικές**.

3. α) Οἱ λέξεις βγαίνοντας, γυρίζοντας—χαμογελώντας, περνώνας εἶναι **μετοχὲς ἐνεργητικές**. Αὐτὲς ἔχουν κατάληξη -οντας ἢ -ώντας: ὅταν τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα, γράφονται μὲ ο (-οντας): ὅταν τονίζονται στὴν παραλήγουσα, γράφονται μὲ ω (-ώντας).

β) Οἱ λέξεις εὐχαιροιστημένος, χαμένη εἶναι **μετοχὲς παθητικές**. Αὐτὲς ἔχουν κατάληξη -μένος, -μένη, -μένο: χαμένος, χαμένη, χαμένο.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Ἄσκηση. 1. Σχημάτισε τρεῖς φράσεις μὲ τὶς προσωπικὲς ἀντωνυμίες ἐγώ, ἐσύ, αὐτός.— 2. Σχημάτισε μιὰ φράση μὲ τὴν ἀναφορική ἀντωνυμία πὺν.— 3. Νὰ βρῆς ποιὲς μετοχὲς εἶναι στὸ κείμενο.

Γύμνασμα. Γράψε τὶς ἀκόλουθες φράσεις συμπληρωμένες, βάζοντας ὅπου εἶναι γραμμούλα τὴ λέξη ἢ τὸ μέρος τῆς λέξης πὺν λείπει: Ἐγὼ ἔρχομαι γελώντας, — ἔρχεσαι κλαί —, — ἔρχεται πηδ —. Γάτα — κοιμάται ποτικὸς δὲν πιάνει. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι εὐτυχημένος. Ἡ γυναίκα αὐτὴ εἶναι εὐτυχ —. Τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι εὐτυχ —. Ρωτ — πάει κανεὶς στὴν Πόλη.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Γύμνασμα. Γράψε τὰ κοινὰ οὐσιαστικά πὺν εἶναι στὶς 5 πρῶτες γραμμὲς τοῦ κειμένου, βάζοντας δίπλα τοὺς ἕνα ἐπίθετο ἢ μιὰ μετοχὴ πὺν νὰ ταυρίσῃ στὸ καθένα.

Παράδειγμα: βιολιά γιορτινά, φουσαρμόνικες λυπητερές.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΙΜΕΝΑ ¹

1. 'Ο Διάκος (άρχή από τὸ δημοτικό τραγούδι τοῦ Διάκου, 'Εκλογαί, Ν. Γ. Πολίτη ἀρ. 11).
2. Δύο ἀδερφάκια (Φωτεινῆς Τζωρτζάκη, 'Ιστορία παλιά καὶ νέα).
3. Παιδιά στὸ πανηγύρι (Φ. Τζωρτζάκη, 'Ιστορία παλιά καὶ νέα).
4. 'Η Σαμαρείτισσα (Πηνελόπης Δέλτα, 'Η ζωὴ τοῦ Χριστοῦ).
5. 'Ο τζιτζικας καὶ τὸ μυρμήγκι (Αἰσώπειος μύθος).**
6. 'Ο μύλος (ποίημα, 'Αλ. Πάλλη, Παιδιάτικα).
7. 'Η νυφίτσα (Στεφ. Γρανίτσα, Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγκου).*
8. 'Η ἄλεπού καὶ ὁ τράγος (Αἰσώπειος μύθος).**
9. 'Ο λύκος καὶ τὸ ἀρνὶ (Αἰσώπειος μύθος).**
10. 'Η ἄλεπού πὺ πρήστηκε ἡ κοιλιά της (Αἰσώπειος μύθος).**
11. 'Ο ἀετὸς καὶ ἡ ἄλεπού (Αἰσώπειος μύθος).**
12. Τὸ πρῶτο ταξίδι στὴν 'Αθήνα (Γρ. Ξενοπούλου, 'Η ἀδελφούλα μου).

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ²

- Οὐσιαστικὸ κύριο, κοινό. 'Επίθετο. 'Αριθμητικό.** **Ἄρθρο* 333-6, 455, 501, 326 (485-486, 619, 667, 477) σ. 3
- Ῥῆμα.** **Ἐνεσιώτας, ἀόριστος. Θέμα ἐνεστωτικό, ἀοριστικό, κατάληξη* 599, 624-625, 642-645 (800, 828, 832, 857-860) σ. 5
- 'Αντωνυμία. Πρῶσσωπική, ἀναφορική. Μετοχή ἐνερογητική, παθητική** 535-538, 567-575, 618 (710-714, 762-770, 882) σ. 7
- Λέξη, συλλαβή, πνεῦμα, τόνος** 36, 38, 45, 58 (75, 77, 84, 94) σ. 9
- Φωνήεντα. Σύμφωνα.** **Ἡ διαίρεσή τους. Φθόγγος* 2, 8, 10, 24 (41, 47, 49, 638) σ. 11
- Γένος, ἀριθμὸς ὀνομάτων** 324 (475) σ. 13
- Πρόταση. 'Υποκείμενο. 'Αντικείμενο. Πτώσεις** 599, 602, 323 (800, 803, 427) σ. 15
- Κλιτὰ καὶ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου. Τὰ ἄκλιτα** 321, 741-744, 761, 772, 777 (742, 982-984, 988, 1009, 1032, 1070) σ. 17
- Μόρια*** *δειχτικό, βουλητικό, ὀρκωτικό* 775-776 (1061-1068) σ. 19
- Εἴδη συνδέσμων καὶ προτάσεων** 772-774 (1032-1058) σ. 21
- Εἴδη συνδέσμων καὶ προτάσεων (συνέχεια)** 772-774 (1032- 1058) σ. 23
- Δαϊκῆς καὶ λόγιες λέξεις** 146-149 (218-221) σ. 25

1. *Ένας ἀστερισκὸς ἐπιτεῖ ἀπὸ τὸν τίτλο καὶ τὴν πηγὴ τοῦ κειμένου σημαίνει πὺς εἶναι ἀλλαγμένο. Οἱ δύο ἀστερισκοὶ φανεροῦνται μεγαλύτερον ἀλλαγὴ ἢ διασκευῆ. Στ' ἄλλα ἢ δὲν ἐγέναν ἀλλαγῆς ἢ ἐγέναν ἀσημαντες.

*Υστερ' ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ κάθε κειμένου ἀναγράφεται ἡ πηγὴ του. Τὰ κείμενα στὰ ὁποῖα δὲ σημειώνεται πηγὴ ἔχουν γραφῆ ἀπὸ τὸν κ. Θρασ. Σταύρου.

2. Οἱ ἀριθμοὶ πὺ εἶναι ἀμέσως μετὰ τὸν τίτλο τοῦ κάθε μαθήματος παραπέμπουν στοὺς παραγράφους τῆς «Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς» τοῦ Μαν. Τριανταφυλλίδη. Οἱ ἀριθμοὶ μέσα σὲ παρένθεση παραπέμπουν στὴ «Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς δημοτικῆς)» τοῦ Κρατικοῦ «'Οργανισμοῦ Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων».

13. Δύο ποντίκια (Αίσώπειος μύθος).**	<i>Υποκοριστικά, μεγεθυντικά</i> 179-189, (267-278) σ. 27
14. 'Ο καμήλος του Κωστάκη.	<i>'Εθνικά</i> 191-194, (282-285) σ. 29
15. Μαθητική παράσταση.	<i>Βαφτιστικά, οικογενειακά</i> 312-315, (460-464), σ. 31
16. Μαθήτρια σέ μοδίστρα.	<i>Γένος ούσιαστικῶν. Σχηματισμός θηλυκού. Ούσιαστικά με δύο γένη</i> 345-351, (494-505), σ. 33
17. 'Ο θεῖος Πελοπίδας.	<i>Παράγωγα ρήματα</i> 172-175, (256-260) σ. 35
18. Παροιμίες.	<i>Διαθέσεις τῶν ρημάτων. 'Ενεργητικά μεταβατικά, ἀμετάβατα. Μέσα</i> 600 α, (801 α) σ. 37
19. Παροιμίες.	<i>Διαθέσεις τῶν ρημάτων. Παθητικά. Οὐδέτερα. Φωνές.</i> 600 α, (801 α) σ. 39
20. Κυριακάτικο πρωινό με βροχή.	<i>'Επίθετα παράγωγα ἀπό ούσιαστικά. Παράγωγα ἐπιρρημάτων</i> 205, 212, (298-307) σ. 41
21. Τό προγονικό σπίτι του καπετάν Θύμιου (Εὔας Βλάμη, 'Ο σκελετόβραχος).*	<i>'Η σημασία τῶν συνθέτων</i> 221-227, (318-331) σ. 43
22. Ψάρεμα στο γλαρονήσι.	<i>'Ο τονισμός τῶν συνθέτων</i> 274-278, (392-394) σ. 45
23. Γ' ἄμορφο χωριό ('Αργ. 'Εφταλιώτη, Νησιώτικες ἱστορίες).**	<i>Σημασία συγκεκριμένη, ἀφρημένη. Κυριολεξία, μεταφορά</i> 286-288, (416-419) σ. 47
24. Γ' ἀστεία του παπποῦ.	<i>'Ομώνυμα, παρώνυμα</i> 286-296, (422-430) σ. 49
25. Κλέφτικα τραγούδια: 'Ο αἰτός, 'Ο Βασίλης (Ν.Γ. Πολίτη, 'Εκλογαί, ἀριθ. 24, 25).	<i>Συνώνυμα</i> 297-298, (433-434) σ. 51
26. 'Ο γιδοβοσκός καὶ τὸ ἀγριοκάτσικο (Αἰσώπειος μύθος).**	<i>'Ιδιωτισμοί. Παροιμιακὲς φράσεις</i> 306-311, (488-453) σ. 53
27. 'Ο ἠλεκτρισμός (F. G. Carpenter - Γ. Ντεγιάννη, Πῶς στεγάζεται ὁ κόσμος).	<i>Λέξεις λαϊκὲς καὶ λόγιες</i> 146-149, (218-224) σ. 55
28. Οἱ γιορτὲς τῶν βοσκῶν τῆς Ρούμελης (Δημ. Λουκόπουλου, Ποιμενικά τῆς Ρούμελης).*	<i>Διπλὰ γράμματα. "Ομοια σύμφωνα</i> 16, 28, (55-56, 67-68) σ. 57
29. Τὰ ἀθάνατα (Δ. Λουκόπουλου, Νεοελληνικὴ μυθολογία).*	<i>Δίψηφα φωνήεντα. Δίφθογγοι. Καταχρηστικοὶ δίφθογγοι</i> 19, 26, 27, (58-59, 65-66) σ. 59
30. Μουσικὰ ὄργανα τῶν βοσκῶν (Δ. Λουκόπουλου, Ποιμενικά τῆς Ρούμελης).*	<i>Δίψηφα σύμφωνα. Ρινικὰ συμπλέγματα</i> 21, 32, (60-62, 71-73) σ. 61

31. Διάλογος Ξέρξη καὶ Δημάρατου (κατὰ τὸν Ἡρόδοτο). *Λέξεις. Συλλαβισμὸς* 36-42, (75-81) σ. 63
32. Ὁ Ὀδυσσεὺς παρακαλεῖ τὴ Νηυσικᾶ (Ὀδύσσεια ζ 149 α μετὰ φρ. Ἀργύρη Ἑφταλιώτη). *Χρόνος συλλαβῶν. Τονισμὸς* 43, 45-47, 51, (82, 84, 86, 100) σ. 65
33. Ὁ γυρισμὸς τοῦ πατέρα (Φ. Τζωρτζάκη, Ἱστορία παλιά καὶ νέα). *Κανόνες τονισμοῦ. Πνεύματα* 53-63, (86-95) σ. 67
34. Δεῖπνο (Γρ. Ξενοπούλου, Ἡ ἀδελφούλα μου)*. *Ὀρθογραφικὰ σημάδια. Στίξη* 67 α, (103 α) σ. 69
35. Ἐπιδρομὴ ἀεροπλάνων (Φ. Τζωρτζάκη Ἱστορία παλιά καὶ νέα)*. *Στίξη (συνέχεια)* 78 α, (113 α) σ. 71
36. Νανουρίσματα (Ν. Γ. Πολίτη, Ἐκλογαί, ἀριθ. 148, 149, 153). *Συνίληψη, ἐκθλιψη, ἀφαίρεση, ἀποβολή* 105, 111, 119, 129, (149, 157, 164, 172) σ. 73
37. Κούνια κοριτσιῶν. *Τὸ τελικὸ -ν* 135 (187) σ. 75
38. Γιορτινὲς συνήθειες τῶν γεωργῶν (Δ. Λουκόπουλου, Ποιμενικά τῆς Ρούμελης). *Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν. Οὐσιαστικὰ μ' ἕναν ἀριθμὸ* 357-362, (511-516) σ. 77
39. Ὁ Πηνειὸς (Ἄ. Καρκαβίτσα, Ὁ Ζητιάνος)*. *Τὸ ὄριστικὸ ἄρθρο. Ἡ κλίση του* 323, 326-329, (477-480) σ. 79
40. Αἰσώπειοι μῦθοι (Ὁ Ἀγελαδάρης καὶ τὸ λιοντάρι. — Ἡ χήρα καὶ οἱ ὑπηρέτριές της. — Ἡ γυναίκα καὶ ἡ κότα)**. *Τὸ ἀόριστο ἄρθρο. Ἡ κλίση του* 330-332, (481-483) σ. 81
41. Τ' ὄνειρο τοῦ Πανάγου. *Ἡ κλίση τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν. Ἐνικός* 368 α, (525 α) σ. 83
42. Λαϊκὴ ζωολογία (Στεφ. Γρανίτσα, Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγκου)**. *Ὁ ἐνικός τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν* 392 α, (550 α) σ. 85
43. Ἡ λευτεριά ἔρχεται (Ἰουλίας Δραγούμη, Στὴν Κοζάνη)**. *Ὁ ἐνικός τῶν οὐδέτερον οὐσιαστικῶν* 415 α, (574 α) σ. 87
44. Σκεύη καὶ φαγιὰ τῶν Αἰτωλῶν (Δ. Λουκόπουλου, Αἰτωλικά οἰκίσεις, σκευὴ καὶ τροφαί)*. *Ὁ πληθυντικὸς τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν* 368 α, (525 α) σ. 89
45. Ἱστορίες ζῶων (Στ. Γρανίτσα, Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγκου)**. *Ὁ πληθυντικὸς τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν* 392 α, (550 α) σ. 91
46. Τὰ πλεξιμάτα (Δ. Λουκόπουλου, Πῶς ὑφαίνουν καὶ νύθνονται οἱ Αἰτωλοί)*. *Ὁ πληθυντικὸς τῶν οὐδέτερον οὐσιαστικῶν* 415 α, (574 α) σ. 93
47. Μιά βιβλιοθήκη. *Γενικὴ οὐσιαστικῶν. Συγκεντρωτικὴ συμπλήρωση* 368-433, (525-593) σ. 95
48. Τρεῖς εἰκόνες (Ὁ καιρὸς—Στὸν κῆπο—Ὁ Κύκλωπας). *Οἱ καταλήξεις τῶν οὐσιαστικῶν σιούε δύο ἀριθμοὺς (συγκεντρωτικὸς πίνακας)* 368-433, (525-593) σ. 97

49. Ἡ Γαλιλαία (Π. Δέλτα, Ἡ Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ). *Ἐπίθετα σὲ -ος, -η, -ο* 458, (622) σ. 99
50. Ἡ βραχοστύλωτη ἐκκλησιά. *Ἐπίθετα σὲ -ος, -α, -ο καὶ σὲ -ός, -ιά, -ὸ* 459-465, (623-629) σ. 101
51. Ἡ λειτουργία στὸ χωριό. *Ἐπίθετα σὲ -ὺς καὶ -ῆς* 466-469, (630-633) σ. 103
52. Οἱ λαγοὶ καὶ οἱ βάτραχοι (Αἰσώπειος μῦθος).** *Ἐπίθετα μὲ τὸ ἄρσεν. σὲ -ης (ἀνισοσύλλαβα)* 470-474, (634-638) σ. 105
53. Ὁ τραγουδιστὴς καὶ ἡ χορεύτρια (Γ. Δροσίνη, Παιδικὰ παραμῦθια).** *Οἱ προσωπικὲς ἀντωνυμίαι τοῦ α' καὶ β' προσώπου* 537-539, (713-715) σ. 107
54. Μῦθοι: Τ' ἀδέρφια πού δὲ μόνονιαζαν—Τὸ περδικογέρακο καὶ τὸ φίδι (Αἰσώπειοι).** *Ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία τοῦ γ' προσ.* 539-552, (715-729) σ. 109
55. Ἡ καλιακούδα, ὁ κοῦκος καὶ τὰ περιστέρια (Αἰσώπειος μῦθος).** *Τὰ ῥήματα ἔχω καὶ εἶμαι* 658-659, (876-877) σ. 111
56. Παραμονὴ Πρωτομαγιάς. *Ῥήματα α' συζυγίας. Ἐνεργητ. φωνή. Ὀριστικὴ. Ἐνεστώτας, παρατατικὸς* 662 α, (884 α) σ. 113
57. Παροιμίαι, γνωμικὰ καὶ ἄλλα. (Παροιμίαι καὶ γνωμικὰ—Σκόρπιοι στίχοι ἀπὸ δημοτικὰ τραγούδια—Ἄλλοι σκόρπιοι στίχοι). *Οἱ ἄλλοι χρόνοι τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος* 662 α, (884 α) σ. 115
58. Ἡ Δέσπω ἢ Σουλιώτισσα (Κατὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι).** *Οἱ χρόνοι τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος* 662 α, (884 α) σ. 117
59. Στὴ στάση τοῦ λεωφορείου. *Παθητικὴ φωνὴ α' συζυγίας· ἐνεστώτας καὶ παρατατικὸς ὀριστικῆς* 663 α, (885 α) σ. 119
60. Βουνὸ ἢ θάλασσα; (Διάλογος). *Παθητικὴ φωνὴ α' συζυγίας· οἱ ἄλλοι χρόνοι τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος* 663 α, (885 α) σ. 121
61. Οἱ Σειρήνες (Ἀπὸ τὴν Ὀδύσεια).** *Παθητικὴ φωνὴ α' συζυγίας· ἀπαρέμφατο, μετοχὴ* 663 α, (885 α) σ. 123
62. Μεταμορφώσεις (Λαϊκὴ παράδοση).** *Παθητικὴ φωνὴ α' συζυγίας· οἱ ἄλλοι χρόνοι τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος* 663 α, (885 α) σ. 125
63. Τὰ ἔλατα (Σερ. Τσίτσα, Στὰ ἄγρια ὄρη).* *Προθέσεις* 761-768, (1009-1020) σ. 127
64. Παροιμίαι καὶ σκόρπιοι στίχοι. *Σύνδεσμοι καὶ μόρια* 772 α, (1032 α) σ. 129
65. Παροιμίαι καὶ σκόρπιοι στίχοι. *Σύνδεσμοι καὶ μόρια (συνέχεια)* 872 α, (1032 α) σ. 131
66. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μυστρᾶ (Ἰουλίας Δραγούμη, Παραδόσεις καὶ Παραμῦθια).** *Ἐπιφωνήματα* 777-781, (1070-1074) σ. 133

67. Στην πλατεία του χωριού. *Ουσιαστικά παράγωγα από ουσιαστικά· τοπικά, περιεχτικά, επαγγελματικά κἀ.* 189-190, 195-199, (280-281, 286, 288-289) σ. 135
68. Οι ακούραστοι χορευτές (Τάσου Στύπα, Γύρω από τη Φυσική).** *Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα και από επίθετα* 176-178, 200-201, (262-265, 292-294) σ. 137
69. Στόν Άι-Νικόλα. *Έπίθετα παράγωγα από ρήματα, επίθετα, επιρρημάτα* 202-204, 210-211, (296-297, 304-306) σ. 139
70. Ό Μύρμηγκας (Λαϊκή παράδοση).** *Άχώριστα μόρια* 214-217, (309-314) σ. 141
71. Δύο ξαδέφρια στο τηλέφωνο *Λόγια άχώριστα μόρια* 218-219, (315-317) 143
72. Το γεράκι (Έλ. Πολίτη). *Σύνθετα. Μορφή των συνθέτων* 161, 235-237, (239, 336-339) σ. 145
73. Το δράμα της Παναγίας (Ά. Καρκαβίτσα, Θεϊόν Όραμα, από τὰ Λόγια της Πλώρης). *Τò πρώτο συνθετικό* 241-256, (347-365) σ. 147
74. Η αγάπη της θάλασσας (Ά. Καρκαβίτσα, Η θάλασσα, από τὰ Λόγια της Πλώρης). *Τò δεύτερο συνθετικό* 257-273, (367-391) σ. 149
75. Ό Όρεστής στο σπίτι της θείας του. *Παρατηρήσεις σε λόγια σύνθετα* 239, 246-247, (344-346, 355-356) σ. 151
76. Έπειτα από την επιτυχία. *Παρατηρήσεις σε λόγια σύνθετα (συνέχεια)* 245, 249, 260, 265, 266, 268, (354, 358, 370, 379, 381, 383) σ. 153
77. Η άλεπού και η βατομουριά (Αισώπειος μύθος).** *Συμπληρωματικές παρατηρήσεις στην παραγωγή και στη σύνθεση* 164α, 165β, (242, 244) σ. 155
78. Τὰ χέρια και τὰ πόδια. *Οικογένειες λέξεων* 169-170. (251-253) σ. 157
79. Θρεπτικές ουσίες (Δημήτρη Σιράτση). Μαθήματα Έγιεινής).* *Λέξεις λαϊκές και λόγιες στην παραγωγή και στη σύνθεση* 171, (254) σ. 159
80. Χρώματα (Πώς στεγάζεται ο κόσμος, F. G. Carpenter — Γ. Ντεγιάννη).* *Σύνθετα με λόγια συνθετικά* 279, (399) σ. 161
81. Χριστούγεννα με τη μητέρα. *Γνήσια και καταχρηστική σύνθεση. Παρασύνθετα* 282-284, (402-403, 405) σ. 163
82. Χάρτες με ζωγραφίες. *Τοπωνυμίες* 317-319, (465-469) σ. 165
83. Γράμμα στη μητέρα. *Όνοματοποιία. Άλλαγή γραμματικού είδους* 151-155, (220-233) σ. 167
84. Ό Λύκος (Ζ. Παπαντωνίου, Τὰ Ψηλά Βουνά).** *Άντιστοιχία φθόγγων και γραμμάτων. Προφορά φθόγγων* 7, 28-35, (45, 67-74) σ. 169

85. 'Ο 'Οδυσσεάς στην 'Ιθάκη ('Οδύσεια ν 93 α, μετάφρ. 'Α. 'Εφταλιώτη). *Βασικός τόπος* 50, (85) σ. 171
86. 'Η βρούση (Ζ. Παπαντωνίου, Ψηλά Βουνά).** *Προτακτικά και ένωτικό. Στίξη (συμπληρώσεις)* 70, 86, 90, 92, 94, (106, 124, 128, 130, 131) σ. 173
87. 'Απολύμανση (Δ. Σαράτση, Μαθήματα 'Υγιεινής).* *Συντομογραφίες* 99, (136-137) σ. 175
88. Κλέφτικα Τραγούδια: 1. Τοῦ λαβωμένου κλέφτη — 2. Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι ('Εκλογαὶ Ν. Δ. Πολίτη, ἀριθ. 39, 43). *Χασμωδία, πάθη φωνηέντων* 101-133, (145-179) σ. 177
89. 'Ο μπαρμπα-Σπύρος στην 'Αθήνα. *Συμπροφορὰ συμφώνων. Συμφωνικά συμπλέγματα* 138-141, (185-191) σ. 179
90. 'Εκθεση γιὰ τὴ συγκοινωνία. *'Αρχαιοκλιτα θηλυκά οὐσιαστικά: σέψη, ἐγκύκλιος* 407-408, (560-562) σ. 181
91. 'Ο διανομέας. *'Ιδιόκλιτα ἀρσενικά: δεκανέας, συγγενής* 439-440, (601-602) σ. 183
92. Συζήτηση στην αὐλὴ τοῦ σχολείου. *'Ιδιόκλιτα οὐδέτερα* 441-442, (603-604) σ. 185
93. Παροιμίες καὶ σκόρπιοι στίχοι. *Τὸ ἐπίθετο: πολὺς* 475, (639) σ. 187
94. 'Η ἀρίθμηση τῶν αἰώνων. *'Αριθμητικά ἀπόλυτα, ταχτικά* 501-521, (667-693) σ. 189
95. Παιδιά στὸ ψάρεμα. *Τ' ἄλλα εἶδη τῶν ἀριθμητικῶν* 524-529, (696-701) σ. 191
96. Πεθαίνει τὸ δάσος. *Ρήματα τῆς β' συζυγίας στὴν ἐνεργητική φωνή* 661, 679, 681, 685, (880, 902, 904, 908) σ. 193
97. Σκόρπιοι στίχοι. *Ρήματα τῆς β' συζυγίας στὴν παθητική φωνή* 680, 683, 686, (903, 906, 909) σ. 195
98. 'Ο 'Αι-Λιάς. *'Ανώμαλα οὐσιαστικά: ἄκλιτα, ἔλλειπτικά* 435-437 (594-599) σ. 197
99. Νοσταλγία. *'Ανώμαλα οὐσιαστικά: διπλόκλιτα, διπλόμορφα, διπλοκατάληχτα* 443-454, (605-615) σ. 199
100. Τὰ 'Εφτάνησα. *Περιφραστικά παραθετικά. Σημασία κάθε βαθμοῦ* 477 α, (641 α) σ. 201
101. Τὸ Αἰγαῖο καὶ τὰ νησιά του. *Μονολεχτικά παραθετικά* 477 α, (641α) σ. 203
102. Τὸ παράδοξο καντηλέρι (Τ. Στύπα, Γύρω ἀπὸ τὴ φυσική).** *'Ανώμαλα καὶ ἔλλειπτικά παραθετικά* 484, 488-493, (650, 654-659) σ. 205
103. Σχολικὴ ἐκδρομὴ (Φωτ. Τζωρτζάκη, Οἱ νέοι 'Αργοναῦτες).** *'Επιρρήματα τοπικά, χρονικά, τροπικά* 741-744, (982-944) σ. 207

104. Γ' Ἀμπελάκια (Φ. Τζωρτζάκη, Οἱ νέοι Ἀργοναυτές).**	<i>'Ἐπιρρήματα' ποσοτικά, βεβαιωτικά, δι- οισιαχτικά. Παραθετικά ἐπιρρημάτων</i> 751-753, 495-496, (998-1002, 661-662) σ. 209
105. Ἀλεποῦδες στὸ κοτέτσι (Ζ. Πα- παντωνίου, Τὰ ψηλά βουνά).**	<i>'Ἀντωνυμίες κτητικές, ιδιόπαθες, ὀρι- στικές</i> 559-565, (740-752) σ. 211
106. Ὁ γάμος τῆς Ἀφρόδως (Ζ. Πα- παντωνίου, Τὰ ψηλά βου- νά).**	<i>Συναιρεμένα ῥήματα</i> 687-689, (910-912) σ. 213
107. Στίχοι ἀπὸ δημοτικά τραγοῦ- δια.	<i>Οἱ ἕξι κατηγορίες τῶν ἐνεστωτικῶν θεμάτων</i> 692, (915) σ. 215
108. Παροιμίες.	<i>'Ἐνεστωτικές καταλήξεις καὶ ἡ ὀρθο- γραφία τους</i> 693, (913) σ. 217
109. Τὸ πάρισμο τῆς Τροίας.	<i>'Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ ἐνε- ργητικοῦ ἀορίστου</i> 705, (939) σ. 219
110. Ὁ Ὀδυσσεύς στὸ κυνήγι (κατὰ τὴν Ὀδύσεια, τ 413 α).**	<i>'Ἀόριστος ἄσιγμος</i> 707-710, (940-943) σ. 221
111. Μελέτρια ('Ε. Πολίτη).*	<i>'Ὀρθογραφία ἐνεργητικῶν ἀοριστικῶν τύπων</i> 713, (946) σ. 223
112. Ὁ Ξυλοκόπος καὶ ὁ Ἑρμῆς (Αἰσώπειος μῦθος).*	<i>'Ἀντωνυμίες δειχτικές, ἐρωτηματικές</i> 566, 577-580, (753-761, 774-779) σ. 225
113. Ἴφιγένεια.	<i>'Ἀναφορικές ἀντωνυμίες. Ἀναφορικά ἐπιρρήματα. Ἀναφορικές προτάσεις</i> 557-575, (762-772) σ. 227
114. Ἀνέλπιστο ἀντάμωμα.	<i>'Ἀόριστες ἀντωνυμίες. Συσχετικές</i> 581, 590, (730-739) σ. 229
115. Τὸ σχέδιο τῆς Ἴφιγένειας.	<i>'Ἀντιτοιχία ἐνεργητ. ἀορ., παθητικ. ἀορίστου, παθ. μετοχῆς</i> 714-716, (948- 950) σ. 231
116. Ἀπὸ τὸ ναὸ στὸ καράβι.	<i>'Ὀρθογραφία παθ. μετοχῆς. Παραθε- τικά μετοχῶν</i> 729, 494, (952, 660) σ. 233
117. Ἡ σωτηρία.	<i>Παθητικὸς ἀόριστος β'</i> 722-723, (956- 957) σ. 235
118. Στερεὰ σχήματα (Α.Θ.Σ.)	<i>Θηλυκὰ ἐπίθετα (συγκέντρωση καὶ συμ- πλήρωση). Ἀντωνυμικά</i> 455 α, 196, (619 α, 287) σ. 237
119. Ὁ Ἄργος.	<i>Παράλληλα, διπλοσχημάτιστα, ἀπρόσω- πα ῥήματα</i> 694-700, 731-732, (919-930, 965-966) σ. 239
120. Προλήψεις ('Ε. Πολίτη).	<i>Μερικὰ ἀνώμαλα ῥήματα</i> 733, (967-963) σ. 241

Πίνακες	σ. 243-263
Κανόνες γιὰ τὴ στίξη	σ. 264
Κανόνες τονισμοῦ	σ. 267

Κανόνες συλλαβισμού	σ. 268
Λίγα λόγια για τούς δασκάλους καὶ τούς γονεῖς	σ. 269
Σημειώσεις για τὸ δάσκαλο	σ. 273

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ἀρ. ἢ ἀριθ. = ἀριθμὸς

βλ. = βλέπε

δηλ. = δηλαδή

κ. ἄ. = καὶ ἄλλα

κτλ. = καὶ τὰ λοιπὰ

λ. = λέξη

λ. ποιητ. = λέξη ποιητικὴ

λ. χ. = λόγου χάρι

μάθ. — μάθημα

μαθ. = μαθήματα

π. Χ. = πρὸ Χριστοῦ

σ. ἢ σελ. = σελίδα